

UDK: 341.217(4-672EU:410)
Bibliid 0543-3657, 65 (2014)
God. LXV, br. 1153-1154, str. 40-55
Izvorni naučni članak
Primljen: 15. januar 2014.

Prof. dr Slobodan M. ZEČEVIĆ¹

Da li Velika Britanija istupa iz članstva u Evropskoj uniji?

SAŽETAK

U televizijskom obraćanju javnosti, 23. januara 2013. godine, britanski premijer Dejvid Kameron (David Cameron) saopštio je nameru da, ukoliko njegova konzervativna stranka pobjedi na izborima 2015. godine, u 2017. godini raspiše referendum o ostanku ili izlasku Velike Britanije iz Evropske unije. Stavovi Kamerna poklapaju se sa izraženom britanskom evroskeptičnom politikom u proteklom decenijama. Međutim, u vezi sa prethodno iznetim, postoji dilema koliko je mogućnost da Britanija izađe iz Evropske unije zakonita, stvarna i realna u pravnom, ekonomskom i političkom smislu. Naime, Britanija je prihvatila evropsku integraciju kao učešće u zajedničkom tržištu, ali je odbacivala nadnacionalnu koncepciju Žana Monea (Jean Monnet) o federalnoj Uniji bez federalne države i ustava. Danas Velika Britanija želi da predvodi države članice van zone evra u borbi protiv inicijative Komisije o izmeni ugovora o osnivanju u pravcu preobražaja Unije u „federaciju država-nacija.“ Iako je izlazak iz Evropske unije za Veliku Britaniju pravno moguć, on nije realan jer je ekonomski i politički rizičan i neisplativ.

Ključne reči: Evropska unija, federalizam, institucionalni sistem, izlazak, integracija, referendum, Komisija, Evropski parlament, Sud pravde, suverenitet, prelivanje, nadnacionalni model.

Uvod

Predsednik vlade Velike Britanije Dejvid Kameron (David Cameron), u obraćanju javnosti 23. januara 2013. godine, najavio je da je spreman da otvori pitanje redifinisanja odnosa njegove države sa Evropskom unijom.²

¹ Prof. dr Slobodan M. Zečević, Naučni savetnik, Institut za evropske studije, Beograd, Trg Nikole Pašića 11, e-mail: vzecevic@eunet.rs.

² Andrew Olson, Peter Griffiths, *Cameron promise Britons vote on EU exit*; Internet, <http://www.reuters.com/>, 23.01.2013, article/2013/23/us-britain-europe; <http://www.>

Naime, Kameron smatra da su poremećaji u zoni evra, nastali usled svetske ekonomske i finansijske krize, idealna prilika da se ponovo pregovora o odnosima u Evropskoj uniji. S tim u vezi, britanski premijer predlaže reformu Unije zasnovanu na ekonomskoj konkurentnosti, na fleksibilnosti u pogledu stepena učešća odnosno članstva država članica u Uniji, na mogućnost povraćaja nadležnosti državama članicama koje su prethodno bile prenete na Uniju, čime praktično traži poništaj načela nepovratnosti,³ kao i na snažnijoj ulozi nacionalnih parlamenata u odnosu na institucije u Briselu. Kameron se dalje zalaže za radikalno političko rešenje, koje nije viđeno još od krize iz 1975. godine koju je izazvala tadašnja laburistička vlada⁴ pokušajima da dovede u pitanje pristupanje Velike Britanije Evropskoj ekonomskoj zajednici. Kameronovi planovi su doduše hipotetički. Uslov za održavanje referenduma u 2017. godini, na kome bi se Britanci izjašnjavali da li žele da ratifikuju novi, eventualno postignuti sporazum o reformi Evropske unije ili da izađu iz prethodno pomenute, jeste da njegova konzervativna stranka pobedi na izborima 2015. godine. U slučaju da se britanski zahtevi usvoje od strane partnera u Uniji, Kameron bi se „srcem i dušom“ borio da se građani Britanije izjasne za ostanak u Evropskoj uniji.⁵

Inicijativa britanskog premijera Dejvida Kamerona u ovom trenutku otvara više pitanja. Reč je, pre svega, o istorijskoj analizi korena britanskog evro-skepticizma, kao i da li ovaj posle više decenija može da zada konačan udarac procesu evropske integracije. S druge strane, nameće se pitanje koliko je teoretska mogućnost da Britanija da izađe iz Evropske unije zakonita, stvarna i realna u pravnom, ekonomskom i političkom smislu, ili se pak radi o podizanju političke temperature da bi se stavovi Velike Britanije više uvažili u pregovorima o novoj reformi Evropske unije.

I

Istorijski koreni britanskog evroskepticizma

1. Istorijat britanske evroskeptične politike

Evroskepticizam u stavovima britanskog premijera Dejvida Kamerona nije iznenađujući, već bi pre moglo da se smatra plodom istorijskog kontinuiteta u politici Velike Britanije prema evropskim integracionim procesima. Primera radi, posle Drugog svetskog rata kada je rasla svest o potrebi da se uspostave federalne veze između evropskih država u cilju očuvanja mira na kontinentu, Winston Čerčil (Winston Churchill) 1946.

lefigaro.fr/international/; <http://www.euractiv.com/fr/uk-europe/le-discours-de-david-cameron-cla-news-517059>, 23.01.2013.

³ Michel Clapie, *Manuel des institutions europeennes*, Flammarion, 3 edition, Paris, 2010, p. 23.

⁴ Guy Isaac, Marc Blanquet, *Droit general de l'Union europeenne*, Sirey, 10 edition, Paris, 2012, p. 42; Philippe Manin, *L'Union europeenne*, Pedone, N 6, Paris, 2005, p. 114.

⁵ Andrew Olson, Peter Griffiths, *Cameron promise Britons vote on EU exit*, Internet, <http://www.reuters.com>, 23.01.2013.

godine na Ciriškom univerzitetu istupa sa tezom da treba da se uspostave „Sjedinjene Države Evrope“ čiji bi stubovi bili Francuska i Nemačka, dok bi Velika Britanija i njene kolonije ostale van „Evropske federacije.“⁶ Na Haškom kongresu pro-evropskih pokreta 1948. godine, britanski delegati odbacili su federalni koncept ujedinjene Evrope jer su smatrali da je Velika Britanija kolonijalna sila koja ne može da pristane da evropska „nacionalna vlast“ bude nadređena britanskom parlamentu.⁷ Na osnovu britanske inicijative iz 1949. godine osnovan je Savet Evrope,⁸ međunarodna organizacija regionalnog karaktera zasnovana na poštovanju državnog suvereniteta koja nije dala nikakve integrativne rezultate, mada nije ni imala nadležnosti u oblasti ekonomije, spoljne politike ili odbrane.⁹ Ništa se nije promenilo ni prilikom osnivanja prve Evropske zajednice, Evropske zajednice za uglj i čelik 1951. godine. Inicijalnu deklaraciju francuske vlade iz 1950. godine prihvatile su Nemačka, Italija, Belgija, Holandija i Luksemburg, ali ne i vlada Velike Britanije koja je svoju odluku obrazložila odbijanjem da nacionalnu tešku industriju stavi pod nadležnost nadnacionalnih evropskih organa.¹⁰ Velika Britanija odbila je da učestvuje i u projektima Evropske odbrambene i političke zajednice iz 1952. i 1953. godine, opet radi očuvanja državnog suvereniteta.¹¹ Isto važi i za ugovor o Evropskoj ekonomskoj zajednici potpisan 1957. godine u Rimu, kao jedan od najvažnijih kad je o evropskim integracijama reč. Međutim, Velika Britanija je već 1961. godine promenila mišljenje i podnela kandidaturu za ulazak u Evropsku ekonomsku zajednicu zbog neodrživog ekonomskog položaja i slabljenja britanskog političkog uticaja u Evropi.¹² Naime, britanska preduzeća našla su se pred carinama i drugim taksama za izvoz robe na tržište Zajednice kao njihovog najvažnijeg trgovinskog partnera. Međutim, francuski predsednik De Gol (De Gaulle) je u vezi sa kandidaturom Britanije najavio upotrebu veta u institucijama Zajednice zbog bliskih odnosa ove prve sa Sjedinjenim Američkim Državama.¹³ Pitanje proširenja Zajednice ostalo je sporno i posle ovog događaja¹⁴ jer je Francuska ponovo najavila veto na Britansku kandidaturu od 10. maja 1967. godine koju je podnela

⁶ Louis Cartou, Jean-Louis Clergerie, Annie Gruber, Patrick Rambaud, *L' Union européenne*, Dalloz, 6 edition, Paris, 2006, p. 33.; Marcel Scotto, *Les institutions européennes*, Le Monde editions-poche, Paris, 1997, p. 26.

⁷ Dušan Sidanski, *Federalistička budućnost Evrope*, Prosveta, Beograd, 1996, str. 41 i dalje.

⁸ Michel Clapie, *Manuel des institutions européennes*, Flammarion, 3 edition, Paris, 2010, p. 91.

⁹ Philippe Manin, *Les communautés européennes – L' Union européenne*, Pedone, 4 edition, Paris, 1998, p. 13.

¹⁰ Jean Bolouis, *Droit institutionnel de L' Union européenne*, Montchrestien, 5 edition, Paris, 1995, p. 11 i 12.

¹¹ Marcel Scotto, *Les institutions européennes*, Le Monde editions-poche, Paris, 1997, p. 30.

¹² Abdelkhalq Berramdane, Jean Rossetto, *Droit de l' Union européenne*, Montchrestien, lextenso-editions, Paris, 2010, p. 45.

¹³ Philippe Manin, *L' Union européenne*, Pedone, Paris, 2005, p. 39.

¹⁴ Slobodan Zečević, *Evropska unija- pravo i institucionalni sistem*, Evropski univerzitet, Beograd, 2011, str. 48.

laburistička vlada Harolda Vilsona (Harold Wilson). Pristupanje Velike Britanije Evropskim zajednicama usledilo je tek po De Golovom odlasku sa vlasti 1. januara 1973. godine, u paketu sa Irskom i Danskom.¹⁵

Međutim, ulazak Velike Britanije u Evropsku ekonomsku zajednicu iz ekonomskih interesa nije umanjio britanski otpor nadnacionalnom odnosno federalnom konceptu na kome je Zajednica i bila zasnovana. Tako, neposredno po pristupanju Velike Britanije Zajednici dolazi do promene vlade u ovoj zemlji. Novoimenovana laburistička vlada nije zadovoljna uslovima pod kojim je Britanija pristupila Zajednici smatrajući da ne dobija dovoljno sredstava za razvoj. Naime, značajna evropska sredstva odlazila su na finansiranje zajedničke poljoprivredne politike u kojoj je Britanija, zbog slabe poljoprivrede, malo učestvovala.¹⁶ Nešto kasnije, tadašnji britanski premijer Margaret Tačer (Margaret Thatcher) osporila je 1979. godine koncept „sopstvenih prihoda Zajednice“ kao privid, zatraživši da se poštuju sledeća načela: doprinosi država članica u budžet Zajednice treba da odgovaraju učešću njihovog bruto nacionalnog proizvoda u ukupnom bruto nacionalnom proizvodu Zajednice (svako prema svom bogatstvu); svaka država članica treba da prima približno onoliko koliko uplaćuje u budžet Zajednice. Velika Britanija zatim odbija da pristupi sporazumima iz Šengena iz 1985. i 1990. godine kojim su ukinute granične kontrole za države potpisnice.¹⁷ Ipak, veoma važan raskid sa federalnim nadnacionalnim konceptom postepenog prenosa nadležnosti Velika Britanija je učinila prilikom donošenja ugovora o Evropskoj uniji iz Maastrichta 1993. godine,¹⁸ a zatim i ugovora iz Amsterdama 1999. godine.¹⁹ Imajući u vidu da je vršen postupak, ali stalan prenos nadležnosti od država članica ka Zajednici i Uniji, u jednom trenutku došle su na red i vrlo osetljive oblasti usko vezane za državni suverenitet. Reč je, na primer, o monetarnim nadležnostima ili pak nadležnostima vezanim za nadzor nad državnim granicama i migracionim tokovima.²⁰ S tim u vezi, Velika Britanija odbila je da se odrekne nacionalne valute i da učestvuje u stvaranju „evra“ kao zajedničke evropske valute pod nadležnošću Evropske centralne banke kao federalnog organa.²¹ Pored toga, Britanija se opredelila za „opting out“ formulu kada je reč o nadzoru nad granicama i primeni pravnih tekovina iz Šengena, predviđenih ugovorom iz

¹⁵ Louis Cartou, Jean-Louis Clergerie, Annie Gruber, Patrick Rambaud, *L' Union européenne*, Dalloz, 6 edition, Paris, 2006, p. 50.

¹⁶ Philippe Moreau Defarges, *Les institutions européennes*, Armand Colin, 3 edition, Paris, 1998, p. 56.

¹⁷ Slobodan Zečević, *Evropska unija- pravo i institucionalni sistem*, Evropski univerzitet, Beograd, 2011, str. 269.

¹⁸ *Les traites de Rome, Maastricht, Amsterdam et Nice – textes compares*, La documentation Française, Paris, 2002.

¹⁹ Georges Berthu, Dominique Souchet, *Le traite d' Amsterdam, contre la democratie*, O.E.I.L., Francois-Xavier de Guibert, Paris, 1998.

²⁰ Michel Clapie, *Manuel des institutions européennes*, Flammarion, 3 edition, Paris, 2010, p. 26.

²¹ GuyIsaac, MarcBlanquet, *Droitgeneralde l' Unioneuropéenne*, Sirey, 10 edition, Paris, 2012, p. 11.; Philippe Manin, *L' Union européenne*, Pedone, N 6, Paris, 2005, p. 48.

Amsterdama 1999. godine.²² Time se po prvi put odustalo od jednoobraznog produbljiivanja integracionih procesa u svim državama članicama, odnosno do pojave u praksi „Evrope sa više brzina.“ Ova odluka Velike Britanije dovela je do jaza u integraciji između država članica koji preti da se produbi. Velika Britanija je, takođe, bila veoma uzdržana u pogledu ostvarivanja predloga ugovora koji uspostavlja evropski ustav iz 2004. godine²³ koji, na njenu sreću, nije ratifikovan u Francuskoj i Holandiji na referendumima 2005. godine, tako da i nije stupio na snagu.²⁴

2. Britanski koncept uređenja odnosa između evropskih država

Iz prethodno iznetog proizilazi da je Velika Britanija zapravo opredeljena za politiku očuvanja državnog suvereniteta i za koncept međudržavne saradnje u odnosima između evropskih država. Problem je u tome što je ovakav stav u suprotnosti sa duhom ugovora o osnivanju Evropskih zajednica i Evropske unije čija je specifičnost upravo bila u uvođenju federalnih mehanizama²⁵ nepovratnog prenosa nadležnosti od država članica ka institucijama u Briselu, kao i zakonskog uređivanja na nivou Unije.²⁶ Evropsko zajedničko tržište nije bilo samo bescarinsko područje slobodne privredne razmene, već carinska unija unutar koje su bile predviđene nadležnosti institucija Zajednica, odnosno današnje Unije, da putem zakonodavnih akata regulišu i uspostave pravila proizvodnje, zaštite konkurencije, pružanja usluga, poljoprivredne proizvodnje, saobraćaja, ekoloških standarda, režima kretanja ljudi i kapitala itd... Ovaj evropski zakonodavni postupak vremenom je sve više dobijao federalne odlike u smislu da Komisija, kao jedna vrsta vlade Unije, predlaže zakonske akte Evropskom parlamentu i Savetu kao zakonodavnim većima.²⁷ Federalne aspekte Zajednice, odnosno Unije, pojačavalo je i to što pravni poredak Unije ima prvenstvo nad nacionalnim pravom država članica²⁸ i što se neposredno primenjuje na pravna i fizička lica koja mogu da se pozivaju na isti pred nacionalnim sudovima u ostvarivanju svojih prava. U tom pravnom kontekstu Sud pravde Evropske unije izbio se da poput Vrhovnog suda u federalnim državama bude krajnji uređivač i tumač prava.²⁹

²² Jean Paul Jacque, *Droit institutionnel de L' Union europeenne*, Dalloz, 5 edition, Paris, 2009, p. 174.

²³ Valery Giscard d' Estaing, *La constitution pou l' Europe*, Albin Michel, Paris, 2003, P. 11.

²⁴ Guy Isaac, Marc Blanquet, *Droit general de l' Union europeenne*, Sirey, 10 edition, Paris, 2012, p. 28; Michel Clapie, *Maunuel des institutions europeennes*, Flammarion, 3 edition, Paris, 2010, p. 185; Armel Pecheul, *Le traite de Lisbonne, La constitution malgres nous?*, Editions Cujas, Paris, 2008, p. 19.

²⁵ Slobodan Samardžić, *Evropska unija*, Institutu za evropske studije, Edicija-analize, Beograd, 1998, str. 51 i dalje.

²⁶ Michel Clapie, *Manuel des institutions europeennes*, Flammarion, 3 edition, Paris, 2010, p. 117.

²⁷ Phlippe Manin, *L' Union europeenne*, Pedone, N 6, Paris, 2005, p. 20.

²⁸ Guy Isaac, MarcBlanquet, *Droitgeneral del' Unioneuropeenne*, Sirey, 10 edition, Paris, 2012, p. 397.

²⁹ Philippe Manin, *L' Union europeenne*, Pedone, N 6, Paris, 2005, p. 21.

S obzirom na suštinske konceptualne razlike u pristupu evropskim integracijama između Francuske i Nemačke s jedne i Velike Britanije s druge strane, postavlja se pitanje zašto je uopšte Velika Britanija pristupila Evropskim zajednicama i Evropskoj uniji? Odgovor leži u ekonomskim interesima Velike Britanije čija privreda nije mogla da izdrži da bude izolovana carinskim i drugim barijerama od svojih ekonomskih partnera sa kontinenta.³⁰ Pokušaj Velike Britanije da parira Evropskoj ekonomskoj zajednici osnivanjem rivalske organizacije „Evropskog udruženja za slobodnu razmenu – EFTA“, osnovanog 20.11.1959. godine, nije mogao da nadomesti britanski hendikep na tržištu Zajednice.³¹ EFTA je bila ustrojena u skladu sa britanskim shvatanjima, tako da poštuje državni suverenitet država članica čime je bila lišena integrativnih i federalnih karakteristika. Naime, EFTA nije poput Zajednice bila carinska unija, već samo bezcarinska zona između država potpisnica. Carinska unija podrazumeva ustanovljavanje zajedničke carinske tarife, ali i sprovođenje prethodno utvrđene zajedničke komercijalne politike u odnosima sa trećim državama. Time se odстранjuju problemi vezani za određivanje porekla proizvoda, šverc i ugrožavanje konkurencije unutar zajedničkog tržišta. Takođe, u praksi se pokazalo da evropskim državama, radi privrednog razvoja, treba čvršći entitet sa federalnom pravnom regulativom i modelom donošenja zakonodavnih akata u oblasti privrede. Stoga se većina članica EFTA, u periodičnim razmacima, pridružila Evropskim zajednicama ili Evropskoj uniji uključujući i Veliku Britaniju (Irska, Danska, Portugalija, Švedska i Austrija).³² U ovom kontekstu treba imati u vidu da je posle samo 7 godina članstva u Zajednici uspela da poveća plasman svoje robe na njeno tržište za 25 odsto.³³

II

Ugovorima iz Lisabona istupanje države članice iz Evropske unije postaje zakonito i pravno regulisano

U vezi sa pitanjem mogućnosti izlaska država članica iz Evropske unije postojala su teorijska razmimoilaženja.³⁴ Po jednoj tezi, istupanje nije bilo moguće zbog federalnih odlika Evropske ekonomske zajednice. Naime, ustavi federalnih država ne predviđaju pravo na otepljenje, iako u praksi

³⁰ Denys Simon, *Le système juridique communautaire*, PUF, 3 edition, Paris, 2001, p. 46.

³¹ Philippe Moreau Defarges, *Les institutions européennes*, Armand Colin, 3 edition, Paris, 1998, p. 22.

³² Slobodan Zečević, *Evropska unija- pravo i institucionalni sistem*, Evropski univerzitet, Beograd, 2011, str.106 i dalje.

³³ Jean Shapira, Georges Le Tallec, Jean-Bernard Blaise, *Droit européen des affaires*, PUF, Paris, 1994, p. 151.

³⁴ Slobodan Zečević, *Evropska unija- pravo i institucionalni sistem*, Evropski univerzitet, Beograd, 2011, str. 122 i 123; Jean Boulouis, *Droit institutionnel de l' Union européenne*, Montchrestien, 5 edition, Paris, 1995, p. 53; Philippe Manin, *L' Union européenne*, Pedone, N 6, Paris, 2005, p. 113.

ponekad dolazi i do takvog razvoja događaja, što se može videti na primeru nekadašnjih socijalističkih federacija poput Sovjetskog Saveza, SFR Jugoslavije ili Čehoslovačke. Pored toga, teoretičari koji su osporavali pravo na istupanje iz Unije pozivali su se na činjenicu da ova počiva na međunarodnim ugovorima,³⁵ zaključenim na neodređeno vreme, kojima nije predviđena mogućnost otkazivanja, te bi u skladu sa članom 54. Ženevske konvencije ovi ugovori trajno obavezivali države članice.³⁶ Ipak, u praksi je preovladala teza da je istupanje iz Evropske unije moguće, jer države članice stupanjem u Uniju nisu u potpunosti izgubile svoj suverenitet.³⁷ Ovakav stav potvrđen je 1974. godine kada su britanski laburisti zapretili izlaskom iz Evropske ekonomske zajednice ukoliko se ne izmeni sporazum o pristupanju koji su zaključili njihovi konzervativni prethodnici.³⁸ Francuska i Nemačka smatrale su da sporazum koji je potpisan ne može da se menja, ali u suštini nisu osporavale zakonitost britanskog zahteva za istupanjem. Kriza je završena kompromisom između Velike Britanije i ostalih država članica koji je postignut u Dublinu 1975. godine. Laburistička vlada, i pored toga što je Britanija tipično parlamentarna država, u kojoj Parlament ima nadležnost odlučivanja o najvažnijim pitanjima, ipak je konsultovala svoje građane na referendumu o pitanju daljeg članstva Britanije u Zajednici. Na referendumu, većina Britanaca izjasnila se u prilog tome da njihova država ostane članica Evropske ekonomske zajednice.

Rešenjem sadržanim u predlogu Evropskog ustava, koje je kasnije preneto u Lisabonske ugovore iz 2009. godine, razrešene su sve nedoumice u vezi sa pitanjem istupanja iz Evropske unije.³⁹ Naime, ugovorom o Evropskoj uniji iz Lisabona, izričito je predviđeno pravo država članica da u skladu sa svojim ustavnim pravilima donesu odluku o „povlačenju” iz Evropske unije.⁴⁰ S tim u vezi, država koja želi da se povuče saopštava svoju nameru Evropskom savetu. Zatim, na osnovu smernica koje određuje Evropski savet Unija pregovara i zaključuje sporazum sa pomenutom državom kojim se reguliše način istupanja i budući međusobni odnosi.

³⁵ Guy Isaac, Marc Blanquet, *Droit general de l' Union europeenne*, Sirey, 10 edition, Paris, 2012, p. 41.

³⁶ Jean Boulouis, *Droit institutionnel de l' Union europeenne*, Montchrestien, 5 edition, Paris, 1995, p. 53.

³⁷ Philippe Manin, *Les communautes europeennes – L' Union europeenne*, Pedone, 4 edition, Paris, 1998, p. 80.

³⁸ Philippe Moreau Defarges, *Les institutions europeennes*, Armand Colin, 3 edition, Paris, 1998., p. 77.

³⁹ Predlog ugovora koji uspostavlja Evropski ustav, član I-59.

⁴⁰ Jean-Luc Sauron, *Comprendre le traite de Lisbonne*, Gualino editeur, Paris, 2008; Član 50. ugovora o Evropskoj uniji.

III

Da li je za Veliku Britaniju u ekonomskom i političkom smislu isplativo da izađe iz Evropske unije?

Članstvo države u Evropskoj uniji podrazumeva pristup evropskom unutrašnjem tržištu od oko 500 miliona stanovnika, što je veće ekonomsko područje od Sjedinjenih Američkih Država i Japana zajedno. Evropska unija nije samo bescarinski prostor slobodne privredne razmene već i pravna tvorevina čiji pravni poredak mora da poštuje 27 država članica. Stoga, Dejvid Kameron u svom izlaganju ističe „da je Velika Britanija članica Evropske unije jer to doprinosi zaposlenosti, britanskoj trgovini i investicijama. Mi smo trgovačka nacija i potrebna su nam otvorena tržišta“, zaključuje Kameron. Velika Britanija izvozi 51 odsto robe i usluga na tržište Evropske unije, a samo 13 odsto na tržište Sjedinjenih Američkih Država.⁴¹ Članstvo u Evropskoj uniji, po nekim procenama, omogućilo je Velikoj Britaniji da otvori 3,5 miliona radnih mesta kroz razvoj poslova britanskih preduzeća na kontinentu. Sloboda kretanja ljudi, zagarantovana u okviru Evropske unije, podstakla je pak 1,6 miliona Britanaca da se naseli u drugim državama članicama.

Šta bi za Veliku Britaniju bila alternativa Evropskoj uniji? Velika Britanija može da se vrati u članstvo EFTA koja danas okuplja Island, Linhenštajn, Norvešku i Švajcarsku, ali tržište ovih država odgovara tržištu Londona sa predgrađima. Pristupanje Severno-američkom sporazumu o slobodnoj razmeni, čiji su članovi Sjedinjene Američke Države, Kanada i Meksiko (400 miliona stanovnika), bilo bi drugo rešenje. Ipak, treba imati u vidu da ove države imaju zajedničke granice, te bi članstvo u ovom sporazumu stavilo Britaniju u položaj „off-shore“ člana.

Iz prethodno iznetog, jasno je da za Veliku Britaniju nije realno i prihvatljivo da potpuno prekinе veze sa Evropskom unijom,⁴² jer bi to vodilo ka ponovnom uvođenju carina i drugih privrednih prepreka za britansku robu i stanovništvo. U slučaju povlačenja iz Evropske unije, najrealnije bi bilo da Velika Britanija pristupi sporazumu o „Evropskom ekonomskom prostoru“ iz 1994. godine, bilo samostalno bilo, što je manje verovatno, ponovnim pristupanjem Evropskom udruženju za slobodnu razmenu – EFTA. Naime, Evropski ekonomski prostor je sporazum o ekonomskoj uniji između država članica Evropske unije i članica EFTA.⁴³ Ovim sporazumom predviđen je slobodan protok robe, ljudi, sloboda pružanja usluga i kretanja kapitala između strana potpisnica. Sporazum se odnosi na usaglašavanje politika konkurencije, zaštite potrošača i obrazovanja. U suštini, države članice EFTA primenjuju pravne tekovine

⁴¹ Sophie Loussouarn, *Bouter l' Anglais.... une sortie du Royaume-Unie tuerait-elle l' Europe ou la sauverait-elle?*, Internet, <http://www.atlantico.fr>, 24-01-2013.

⁴² Abdelkhaleq Berramdane, Jean Rosseto, *Droit de L' Union europeenne*, Montchrestien, Paris, 2010, p. 61.

⁴³ Louis Cartou, Jean-Louis Clergerie, Annie Gruber, Patrick Rambaud, *L' Union europeenne*, Dalloz, 6 edition, Paris, 2006, p. 852, 853.

Evropske unije, uz pravo da budu konsultovane prilikom donošenja zakonodavnih akata Evropske unije. Sporazum o evropskom ekonomskom prostoru ne odnosi se na neprerađene poljoprivredne proizvode, na ribolov i ne sadrži odredbe o zajedničkoj carinskoj tarifi, kao ni odredbe o monetarnoj integraciji što je tipično za bezcarinsku zonu između suverenih država. U ovom kontekstu treba imati u vidu da je Švajcarska, kao članica EFTA, odbila da ratifikuje sporazum o slobodnoj razmeni sa Evropskom unijom na referendumu 1992. godine, te je nešto kasnije zaključila bilateralni sporazum sa Unijom o slobodnoj razmeni, što bi mogla da uradi i Britanija.

Iako bi prethodno izneto rešenje bilo realno, i naizgled prihvatljivo u smislu regulisanja budućih odnosa između Velike Britanije i Evropske unije, u slučaju povlačenja iz članstva one prve, ono sadrži krupne manjkavosti. Naime, vlada Velike Britanije, kao zastupnik interesa jedne, u istorijskom i populacijskom smislu velike evropske države, bila bi lišena neposrednog političkog uticaja na odnose u Evropskoj uniji, imajući u vidu odsustvo njenih britanskih predstavnika u evropskim institucijama i neučestvovanje istih u postupku donošenja evropskog zakonodavstva. Ovakva pozicija bila je frustrirajuća i za manje države poput Norveške, te je politička elita iste u dva navrata (1973. i 1994. godine), tražila od norveških građana da se na referendumu izjasne o pristupanju Evropskoj uniji, što su ovi poslednji većinski odbili.⁴⁴ S druge strane, istupanje jedne velike članice kao što je Velika Britanija oslabilo bi Evropsko uniju i njene ambicije da bude svetska sila koja može da se nosi sa Sjedinjenim Američkim Državama, Ruskom federacijom, Kinom ili Indijom. Naime, Velika Britanija je šesta u svetu po privrednoj snazi, sa ekonomskim adutima kao što je Londonska berza i ogromnim iskustvom u svetskoj trgovini. U ovom kontekstu ne treba gubiti iz vida britanski vojni i diplomatski "know how,"⁴⁵ zbog kojeg je Francuska od 2010. godine uspostavila sa Velikom Britanijom sporazum o vojnoj saradnji.

U ovom kontekstu interesantno je da ni Sjedinjene Američke Države, sa kojima je Velika Britanija politički i vojno čvrsto povezana, ne podržavaju izlazak Britanije iz Evropske unije. Tako, američki predsednik Barak Obama želi jaku Britaniju u jakoj Uniji i smatra da je članstvo Britanije u Uniji obostrano korisno.⁴⁶ Dakle, Sjedinjene Američke Države žele ekonomsku i političku stabilnost na Evropskom kontinentu i nemaju nameru da se liše uticaja koji preko Velike Britanije mogu da imaju u srcu institucionalnog sistema Evropske unije.

⁴⁴ Guy Isaac, Marc Blanquet, *Droit général de l'Union européenne*, Sirey, 10 edition, Paris, 2012, p. 15; Louis Cartou, Jean-Louis Clergerie, Annie Gruber, Patrick Rambaud, *L'Union européenne*, Dalloz, 6 edition, Paris, 2006, p. 50.

⁴⁵ Internet, 24-01-2013., <http://www.atalantico.fr/decryptage/bouter-anglais-sortie-royaume-unituerait-elle-europe-o...>, Sophie Loussouarn, *Bouter l'Anglais.... une sortie du Royaume-Unie tuerait-elle l'Europe ou la sauverait-elle?*

⁴⁶ Andrew Olson, Peter Griffiths, *Cameron promise Britons vote on EU exit*. Internet, <http://www.reuters.com>, 23.01.2013.

Imajući u vidu prethodno izneto jasno je da je izlazak Velike Britanije iz Evropske unije, u pravnom i političkom smislu moguć ali ne i realan, jer nije za ovu zemlju ekonomski i politički isplativ.

IV

Koji su motivi britanske inicijative za preispitivanje odnosa u Evropskoj uniji?

Svetska finansijska kriza, kao i kriza evro-zone, posredno je pogodila britansku privredu te sigurno ima uticaja na porast evroskepticizma u javnom mnjenju Velike Britanije, mada to nije slučaj samo u ovoj zemlji, već i u nekada „proevropski“ opredeljenim Španiji i Italiji. U tom nepovoljnom privrednom kontekstu došlo je do jačanja struje u vladajućoj konzervativnoj stranci Dejvida Kamerna koja smatra da Britanija treba da istupi i da poput Švajcarske i zaključi ugovor o slobodnoj trgovini sa Evropskom unijom. Pored toga, u Britaniji je primetan porast popularnosti „Nezavisne partije Ujedinjenog kraljevstva (UK Independence Party)“ koja se zalaže za izlazak Velike Britanije iz Evropske unije, dok su istovremeno ispitivanja javnog mnjenja, izvršena u novembru 2012. godine, pokazala da 56 odsto Britanaca želi da njihova zemlja napusti Evropsku uniju.⁴⁷ Ipak, treba imati u vidu da su ispitivanja javnog mnjenja realitivna stvar. Istorijski gledano, popularnost evropske integracije u Velikoj Britaniji uvek je bila nešto niža nego u Francuskoj i Nemačkoj.⁴⁸ Tako je, početkom 80-tih godina prošlog veka, procenat građana koji su smatrali da je članstvo njihove države u Zajednicama, odnosno u Uniji, dobra stvar iznosio 24 posto u Velikoj Britaniji, 49 u Nemačkoj i 52 u Francuskoj. Početkom devedestih godina u Velikoj Britaniji ovaj procenat bio je 57, u Nemačkoj 70 u Francuskoj 71, dok je 2003. godine isti u Britaniji iznosio 28, u Nemačkoj 58 i u Francuskoj 44. Da su ispitivanja javnog mnjenja nepouzdan pokazatelj dokazuje i činjenica da su samo tri nedelje pre raspisivanja referendumu u Francuskoj o predlogu ugovora koji uspostavlja Evropski ustav, prognoze bile takve da će u maju 2005. godine francuski birači ratifikovati prethodno pomenuti,⁴⁹ a da se na referendumu dogodilo upravo suprotno.⁵⁰ Sličan razvoj događaja bio je i 1975. godine u vezi sa referendumom u Velikoj Britaniji o izlasku iz Zajednice, kada su ispitivanja javnog mnjenja davala pobedu onima koji se protive ostanku Velike Britanije u Zajednici, ali se na referendumu ubedljiva većina Britanaca izjasnila za ostanak.⁵¹

⁴⁷ Sophie Loussouarn, *Bouter l' Anglais.... une sortie du Royaume-Unie tuerait-elle l' Europe ou la sauverait-elle?* Internet, <http://www.atlantico.fr>, 24-01-2013.

⁴⁸ Сажмон Хикс, *Политички систем Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 155.

⁴⁹ Philippe Manin, *L' Union europeenne*, Pedone, N 6, Paris, 2005, p. 64.

⁵⁰ Louis Cartou, Jean-Louis Clergerie, Annie Gruber, Patrick Rambaud, *L' Union europeenne*, Dalloz, 6 edition, Paris, 2006, p. 102.

⁵¹ GuyIsaac, Marc Blanquet, *Droit general de l' Union europeenne*, Sirey, 10 edition, Paris, 2012, p. 42.

Današnje političko i ekonomsko stanje u Evropi je turbulentno i otvara nove izazove. Građani Evropske unije u proteklih 15 godina nisu mogli da računaju na privredni rast i visok stepen zaposlenosti kao rezultat integrativnih procesa, stoga je u većini država članica i došlo do pada popularnosti evropske ideje. Evropska unija ponovo je prinuđena da razmišlja o reformama i pitanje je u kom pravcu treba da idu promene. Sam Dejvid Kameron smatra da Velika Britanija treba da ostane u Evropskoj uniji pod uslovom da ova poslednja usvoji britanske poglede na izlazak iz krize, jer je „nemoguće da se glava i dalje drži u pesku.“⁵² U ovom kontekstu Kameron pre svega misli da Evropska unija treba da bude ekonomski konkurentna, što podrazumeva veću fleksibilnost tržišta rada u vidu jednostavnijeg pravnog postupka otpuštanja radnika onda kada preduzeća imaju smanjen obim porudžbina. S tim u vezi, Velika Britanija mogla bi da ima podršku Nemačke koja je sama preduzela radikalne reforme u tom pravcu tokom vladavine prethodne socijaldemokratske većine. Iako je Francuska poznata po svom modelu socijalne države,⁵³ u ovom trenutku i vlada socijalističkog predsednika Olanda (Hollande) spremna je na promene u istom smeru.⁵⁴ Velika Britanija se, takođe, tradicionalno zalaže za smanjivanje budžeta Evropske unije,⁵⁵ čemu se protivi Francuska jer smatra da upravo dodelom budžetskih sredstava Unija treba da finansira evropske industrijske i infrastrukturne projekte i time podstakne privredni rast i zapošljavanje. Međutim, u ovom kontekstu izgleda da Velika Britanija računa na podršku nemačke vlade.⁵⁶

Međutim, za Veliku Britaniju je još važnije da se u narednom periodu pozicionira prema budućim institucionalnim reformama u Evropskoj uniji. U tom smislu, vlada Velike Britanije teži da se nametne kao predvodnik 10 država koje su van evro-zone i da promoviše ideju o fleksibilnijim odnosima u Evropskoj uniji. Ovakvi stavovi Kameronove vlade naišli su na loš prijem pre svega u Francuskoj, a i u Nemačkoj.⁵⁷ Tako, francuski predsednik Fransoa Oland (Francois Hollande) i ministar spoljnih poslova Loran Fabius (Laurent Fabius) ističu pravilo, koje je inače važilo u okviru nekadašnjih Evropskih zajednica, da evropska integracija nije meni „a la carte“ gde svako uzima samo ono što mu se sviđa i što mu treba.⁵⁸ Oland

⁵² Florentin Collomp, *Cameron: un referendum sur une sortie de l' Europe*, Internet, <http://www.lefigaro.fr>, 23.01.2013.

⁵³ Henri-Louis Védi, *L' Europe a vingt cinq*, Dunod, Paris, 2004, p. 104.

⁵⁴ Agnes Laurent, *Flexibilité du travail: Le gouvernement leve un tabou*, Internet, <http://www.lexpension.fr>, 05.09.2012.,

⁵⁵ Philippe Moreau Defarges, *Les institutions européennes*, Armand Colin, 3 edition, Paris, 1998, p. 56.

⁵⁶ James Forsyth, *Britain' s accidental EU exit*. Internet, <http://www.spectator.com.uk>, 12.01.2013.

⁵⁷ *Hollande a Cameron: "Pas possible de negocier l' Europe"*, Internet, <http://www.lefigaro.fr>, 23.01.2013.

⁵⁸ *Hollande a Cameron: "Pas possible de negocier l' Europe"*, Internet, <http://www.lefigaro.fr>, 23.01.2013.

smatra da se „Evropa prihvata onakva kakva je. Iako sutra može da evoluirati, niko Uniju ne sme da umanjuje i unizi pod izgovorom da time predlaže da ostane u njoj.“ Oland ne spori pravo Velike Britanije da putem referenduma odluči da li ostaje u Evropskoj uniji, ali ne prihvata uslovljavanje pregovora o budućim institucionalnim promenama britanskim referendumom. Fabius sa svoje strane simbolično ukazuje „da kada bi Evropa bila fudbalski klub, niko ne može da pristupi tom klubu i kad je već u njemu da traži da se igra ragbi.“ Francuski ministar spoljnih poslova, u razgovoru sa britanskim privrednicima, istakao je da će da prostre „crveni tepih“ vladi Britanije ako bude izlazila iz Unije. Ovim Fabius uzvraća britanskom ministru spoljnih poslova koji je izjavio da će da prostre „crveni tepih“ francuskim privrednicima koji se nastanjuju u Velikoj Britaniji bežeći od visokih francuskih poreza. Fabiusova politička taktika zapravo ide u pravcu alarmiranja britanskih privrednika koji iz ekonomskih razloga ne žele da se njihova država povuče iz Unije. Jasno je izražena zabrinutost londonskog „City-a“ da bi Kameronova politika mogla da dovede do smanjivanja stranih investicija u Velikoj Britaniji, kao i da on svojim izjavama podstiče političku i poslovnu neizvesnost time što potpiruje spekulacije o tome da tržište Britanije neće biti sastavni deo evropskog unutrašnjeg tržišta. Iz prethodno iznetog, uočava se da francuski zvaničnici ističu u prvi plan obavezu da se poštuju izvorna „nacionalna načela“ na kojima je počivala evropska integracija, a koja su u suštini federalne prirode.⁵⁹ Reč je o skupu pravila koji podjednako važe za sve učesnike, jer u suprotnom sam proces integracije ne može da bude stvaran i primenljiv.⁶⁰

Stav Nemačke prema politici vlade Velike Britanije nešto je blaži, ali se u osnovi poklapa sa francuskim.⁶¹ Naime, nemački ministar spoljnih poslova Guido Vestervelle (Guido Westerwelle), iako prevashodno naglašava želju da Velika Britanija ostane u Evropskoj uniji, smatra da Evropa nije „zbir nacionalnih interesa“ već „sudbinska zajednica“, kao i da je Britanija potrebna Uniji kao njen punopravni i konstruktivni član. Nemački ministar zaključuje, kao i Loran Fabius, da za Uniju biranje „a la carte“ nije rešenje.

V

Koliko su premostive razlike u koncepciji reformisanja Evropske unije između Velike Britanije i njenih partnera?

Obraćanje javnosti Dejvida Kamersona postavlja pitanje da li vlada Velike Britanije uopšte može da prati tendenciju koja najvaljuje viši stepen integracije unutar Evropske unije? Naime, svetska finansijska kriza

⁵⁹ Denys Simon, *Le système juridique communautaire*, PUF, 3 edition, Paris, 2001, p. 108.

⁶⁰ Philippe Manin, *L'Union européenne*, Pedone, N 6, Paris, 2005, p. 106, 509.

⁶¹ *Holande a Cameron: "Pas possible de négocier l'Europe"*, Internet, <http://www.lefigaro.fr>, 23.01.2013.

postavila je Evropsku uniju pred nove izazove. Mehanizam na kome počiva evro pokazao se neodgovarajućim i došlo je do izraženih privrednih problema u državama članicama. Ove strukturne greške ispravljane su na račun građana Unije, što je dovelo do nezadovoljstva, zabrinutosti i nepoverenja u proces evropske integracije koji nije više proizvodio viši standard i ekonomski prosperitet. U javnosti se pojavila sumnja u bespovratnost zajedničke valute i celikupnog evropskog projekta. S tim u vezi, predsednik Komisije Žoze Manuel Barozo (Jose Manuel Barroso) u govoru pred evropskim poslanicima 12. septembra 2012. godine⁶² o stanju Unije, istakao je da ona mora da ide u drugom pravcu i usvoji drugačiju filozofiju u budućnosti koja bi bila prilagođena novom svetu u nastajanju. Globalizacija traži povećanje evropskog jedinstva kroz veću integraciju, ali ova poslednja je pak uslovljena jačanjem evropske demokratije, odnosno demokratizacije institucionalnog sistema Evropske unije. U svetu koji je u punom preobražaju, da bi evropske države očuvale svoje interese Unija mora da postane ozbiljan akter na globalnom nivou. Tako Barozo daje primere koji odražavaju brzinu i obim aktuelnih preobražaja. U XX veku država od 10 do 15 miliona stanovnika mogla je da bude svetska sila, ali danas i najveće evropske države izgledaju beznačajne u odnosu na Sjedinjene Američke Države ili Kinu. Istorijski procesi se ubrzavaju, pa je tako Velikoj Britaniji trebalo 155 godina da udvostruči svoj unutrašnji bruto društveni proizvod, Sjedinjenim Američkim Državama 50, a Kini svega 15 godina. Stoga Barozo smatra da je neophodno da se ojača ekonomska unija u smislu potpunog ostvarivanja unutrašnjeg evropskog tržišta. Takođe, neophodna je reforma tržišta rada u pravcu ravnoteže između fleksibilnosti i sigurnosti, kao i stvaranje pravog evropskog tržišta rada, odnosno mogućnosti za svakog građanina Unije da lako nađe posao u drugoj državi članici. Ovakvi predlozi poklapaju se sa gledištem vlade Velike Britanije. Međutim, Barozo takođe smatra da je u interesu država članica da usaglase svoje poreske politike. U ovom kontekstu treba imati u vidu da je Velika Britanija privržena niskim porezima i niskom nivou socijalne zaštite što joj, uz fleksibilni pravni režim otpuštanja radnika, omogućava da privuče strane investitore i da održi stopu nezaposlenosti na nižem nivou nego recimo u Francuskoj (7,9 odsto dok je u Francuskoj u novembru 2012. broj nezaposlenih dostigao 10,8 odsto).⁶³ Stoga je Velika Britanija tradicionalno skeptična kada je reč o usaglašenom poreskom režimu na evropskom nivou. Još veća razmimoilaženja mogu da se uoče između vlade Velike Britanije i predsednika Komisije u pogledu visine budžeta Evropske unije. Tako predsednik Komisije smatra da budžet Evropske unije treba da bude „ambiciozan“, okrenut investicijama, privrednom rastu, istraživanjima i modernizaciji poljoprivrede, dok se vlada Britanije energično protivi njegovom rastu. Predsednik Komisije smatra da je Evropskoj uniji, u stvari, potrebna efikasna vlada i adekvatan budžet da bi došlo do ekonomskih

⁶² Jose Manuel Durao Barroso, Internet, <http://www.europa.eu>, 17.09.2012.

⁶³ Sophie Loussouarn, *Bouter l' Anglais.... une sortie du Royaume-Unie tuerait-elle l' Europe ou la sauverait-elle?*, Internet, <http://www.atlantico.fr>, 24-01-2013.

rezultata i izlaza iz krize. Pri tome, Barozo misli da postojeći evropski institucionalni sistem ne treba da se menja, već da treba da se iskoriste postojeće institucije tj. Komisija i Evropski parlament, ali da se ojača njihova demokratska legitimnost i nadležnosti. U tom smislu, Barozo se zalaže za jačanje evropskih političkih partija jer se do sada politička rasprava vodila na nacionalnom nivou. Tako bi se na izborima za Evropski parlament kandidovale evropske političke partije koje bi unapred istakle svog kandidata za predsednika Komisije i to već od parlamentarnih izbora 2014. godine. Barozo na kraju predlaže da Evropska unija evoluiru u pravcu demokratske „federacije država-nacija“, čime bi se odgovorilo na rastući nacionalizam i populizam u Evropi. Institucije evropske federacije (Evropski parlament i Komisija) imale bi veće i dublje nadležnosti u ekonomskoj i monetarnoj sferi. Ovakve reforme zahtevaju donošenje novog ugovora u oblasti evropskih integracija kojim bi bili izmenjeni postojeći. Upravo od ovakvog razvoja događaja strahuje i vlada Velike Britanije koja Evropsku uniju nikada nije videla kao „federaciju država-nacija“, već više kao područje slobodne trgovinske razmene iz koga britanska preduzeća izvlače korist. Dakle, za vladu Velike Britanije evropska integracija nije i ne treba da bude zajednički federalni projekat, već samo sredstvo preko koga će Velika Britanija ostvariti svoje ekonomske interese, uz minimalna ustupanja državnog suvereniteta. Velika Britanija i dalje se protivi nadnacionalnom modelu federalne unifikacije koji se odvija bez stvaranja federalne države i ustanovljavanja ustava. Na ovaj, po prirodi progresivni tok, koji se odvija u etapama i stvara nepovratnu integraciju u određenim oblastima, a koji istovremeno stalno traži dalje i dublje integrisanje, u Velikoj Britaniji tradicionalno se loše gledalo. Britanci su prethodno opisani proces nazivali „efektom preliivanja (spill over effect).“⁶⁴

Zaključak

Planovi britanskog premijera Dejvida Kameronu o održavanju referenduma o ostanku ili izlasku Velike Britanije iz Evropske unije su hipotetički. Naime, kao prvo Kameronova konzervativna stranka treba da pobjedi na parlamentarnim izborima u Velikoj Britaniji 2015. godine. U slučaju da izgubi, lider laburističke stranke Miliband stavio je do znanja da se protivi održavanju takvog referenduma, jer je štetan po britanske ekonomske interese. Kao drugo, rezultat referenduma je uslovljen prethodnim dogovorima o reformi Evropske unije između Britanije i njenih evropskih partnera. U slučaju da se prihvate britanski stavovi sam Kameron bi vodio kampanju da Velika Britanija ostane u Uniji, imajući u vidu značajnu ekonomsku dobit koju članstvo u Uniji donosi britanskoj privredi. Politika Kameronove vlade sledi evroskeptične stavove koje je Velika Britanija ispoljavala prema evropskim integracionim procesima u prethodnim decenijama. Naime, Britanija je

⁶⁴ Michel Clapie, *Manuel des institutions europeennes*, Flammarion, 3 edition, Paris, 2010, p. 23; Denys Simon, *Le systeme juridique communautaire*, PUF, 3 edition, Paris, 2001, p. 108; Armel Pecheul, *Le traite de Lisbonne, La constitution malgres nous?*, Editions Cujas, Paris, 2008, p. 13.

shvatala evropsku integraciju kao učešće u zajedničkom tržištu, i u suštini je odbacivala nadnacionalnu koncepciju Žana Monea o federalnoj Uniji bez klasične federalne države i ustava, kao i o postepenom, progresivnom ali nepovratnom prenosu nadležnosti od država članica ka Zajednici odnosno Uniji. U ovom trenutku, međutim, sve je jasnije da prenos pojedinih nadležnosti zadire u samu srž državnog suvereniteta. Stoga, Velika Britanija i ne učestvuje u monetarnoj uniji, ili pak u primeni pravnih tekovina sporazuma iz Šengena o prelasku granica i imigraciji. Takođe, za Veliku Britaniju biće veoma teško da prihvati predloge Komisije o izmeni ugovora o osnivanju u pravcu preobražaja Unije u „federaciju država-nacija.“ Naime, ovde je reč o jačanju ovlašćenja Evropskog parlamenta i Komisije kao jedne vrste vlade Evropske unije, kao i jačoj integraciji u ekonomskoj sferi. Stoga su koncepcijske razlike između Velike Britanije s jedne, i Francuske i Nemačke s druge strane, u ovom trenutku veoma izražene i prete da polarizuju Evropsku uniju na one države članice koje su na višem i one na nižem nivou integracije. Time bi, više nego ikad, došla do izražaja primena ideje o „Evropi sa više brzina,“ koja je inače u suprotnosti sa inicijalnim i suštinskim načelom o jednoobraznosti pravnog poretka Evropske unije. Iako izlazak Velike Britanije nije realan u ekonomskom i političkom smislu jer je štetan po britanske interese, a i nema ni podršku Sjedinjenih Američkih Država kao najvažnijeg britanskog saveznika, suverenistički stavovi Velike Britanije prete da izazovu institucionalnu krizu unutar Evropske unije. Ostaje da se vidi da li će, kao i mnogo puta do sada, države članice Evropske unije pronaći kompromisno rešenje o budućim institucionalnim rešenjima.

Bibliografija

1. Berramdane, Abdelkhaleq, Rosseto, Jean, *Droit de L' Union europeenne*, Montchrestien, Paris, 2010.
2. Berthu, Georges, Souchet, Dominique, *Le traite d' Amsterdam, contre la democratie*, O.E.I.L., Francois-Xavier de Guibert, Paris, 1998.
3. Boulouis, Jean, *Droit institutionnel de l' Union europeenne*, Montchrestien, 5 edition, Paris, 1995.
4. Cartou, Louis, Clergerie, Jean-Louis, Gruber, Annie, Rambaud, Patrick, *L' Union europeenne*, Dalloz, 6 edition, Paris, 2006.
5. Clapie, Michel, *Manuel des institutions europeennes*, Flammarion, 3 edition, Paris, 2010.
6. Giscard, d' Estaing Valery, *La constitution pour l' Europe*, Albin Michel, Paris, 2003.
7. Hiks, Sajmon, *Politički sistem Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2007.
8. Isaac, Guy, Marc Blanquet, *Droit general del' Unioneuropeenne*, Sirey, 10 edition, Paris, 2012.
9. Jacque, Jean-Paul, *Droit institutionnel de L' Union europeenne*, Dalloz, 5 edition, Paris, 2009.
10. Manin, Philippe, *L' Union europeenne*, Pedone, N 6, Paris, 2005.
11. Moreau, Defarges Philippe, *Les institutions europeennes*, Armand Colin, 3 edition, Paris, 1998.

12. Pecheul, Armel, *Le traite de Lisbonne, La constitution malgres nous?*, Editions Cujas, Paris, 2008.
13. Rideau, Joel, *Droit institutionnel de L' Union et des communautes europeennes*, L.G.D.J., 4 edition, Paris, 2002.
14. Samardžić, Slobodan, *Evropska unija*, Institut za evropske studije, Edicija-Analize, Beograd, 1998.
15. Shapira, Jean, Le Tallec Georges, Blaise Jean-Bernard, *Droit europeen des affaires*, PUF, Paris, 1994.
16. Sauron, Jean-Luc, *Comprendre le traite de Lisbonne*, Gualino editeur, Paris, 2008.
17. Simon, Denys, *Le systeme juridique communautaire*, PUF, 3 edition, Paris, 2001.
18. Sidanski, Dušan, *Federalistička budućnost Evrope*, Prosveta, Beograd, 1996.
19. Vedi, Henri-Louis, *L' Europe a vingt cinq*, Dunod, Paris, 2004.
20. Zečević, Slobodan, *Evropska unija – pravo i institucionalni sistem*, Evropski univerzitet, Beograd, 2011.

Prof. dr Slobodan M. ZEČEVIĆ

IS GREAT BRITAIN LEAVING THE EUROPEAN UNION?

ABSTRACT

In his TV address to the public on 23 January 2013, British Prime Minister David Cameron said that if his Conservative Party won the 2015 elections it would schedule a referendum whether Great Britain should remain or leave the European Union. Cameron's positions coincide with the prominent British politics of Euroscepticism in the last decades. However, concerning what has been said above, there is a dilemma how much the possibility of Great Britain to leave the European Union is legally, politically and economically lawful, genuine and realistic. Apart from this, there is a question to what degree Britain's European institutional concepts are reconcilable with the increasing tendency of Germany and France towards the federalisation of the European Union institutional system. Actually, Britain accepted the European integration as participation in the common market, but rejected the supranational conception of Jean Monnet on the federal Union being a federal state and having its own Constitution. Today, Great Britain wishes to lead the member states out of the Eurozone in the fight against the Commission's initiative on the change of the Treaty Establishing the European Community towards the transformation of the Union into a "federation of nation states". For this reason, the differences in conceptions between Great Britain, on one hand, and France and Germany, on the other, are prominent and threaten to polarise the European Union even more to those member states at the higher and those at the lower level of integration. This is opposite to the original principle of a uniform legal order of the European Union. Although leaving the European Union by Great Britain is legally possible, it is not realistic, because it is economically and politically risky and does not pay.

Key words: European Union, federalism, institutional system, getting out, integration, referendum, Commission, sovereignty, spillover, supranational model.